Commissiesamenvatting deelrapport 'Georganiseerd ritueel misbruik: Een sociaalwetenschappelijke analyse'

Verhalen over ritueel misbruik worden vaak geassocieerd met satanisme. Satanisme is een term die, ook historisch gezien, op veel verschillende manieren gebruikt wordt. Satanisme wordt ten eerste beschreven als een levensbeschouwing of religie. Daarbij gaat het niet zozeer om aanbidding van de duivel, maar religieuze satanisten leggen de nadruk op de vrijheid van het individu en een non-conformistisch leven. Het religieuze satanisme heeft weinig tot niets te maken met het christelijke beeld van de duivel (en ultieme Kwaad). Georganiseerde vormen van religieus satanisme zijn nooit in verband gebracht met beschuldigingen omtrent ritueel misbruik. In de academische literatuur wordt (religieus) satanisme onderscheiden van anti-satanisme. Anti-satanisme staat voor beschuldigingen van satanisme die door een groep over een andere groep geuit worden. Verhalen over satanisme en misbruik worden ook vooral besproken als vorm van anti-satanisme of satanisme dat toegeschreven wordt aan bepaalde groepen. Beschuldigingen over satanisme passen in een traditie van verhalen over een bepaalde groep die het ultieme kwaad belichaamt. In deze beschuldigingen worden telkens dezelfde elementen herhaald: de beschuldigde groep komt bijeen voor verdorven rituelen die over het algemeen te maken hebben met mensenoffers, kannibalisme en perverse seksuele handelingen. Tenslotte is er nog het *folk*-satanisme, waarbij losjes georganiseerde groepen van criminelen of adolescenten de ideeën die in de samenleving heersen over satanisme overnemen en er uitvoering aan geven.

In de geschiedenis waren het eerst de christenen die door Romeinen beschuldigd werden van praktijken die met satanisme worden geassocieerd. De daaropvolgende vervolgingen van de joden, ketters en heksen passen ook in dit beeld. Rond de tijd van de Franse Revolutie deden geruchten de ronde over een geheime organisatie van satanisten die de macht in Frankrijk wilden overnemen. In de Verenigde Staten werden in de koloniale tijd de oorspronkelijke bewoners beschuldigd van het aanbidden van Satan en het brengen van kinderoffers. Vervolgens werden daar in de 19^{e} eeuw katholieken het mikpunt van dit soort beweringen. Bekend zijn ook de beschuldigingen van satanisme aan het adres van vrijmetselaars in Europa aan het einde van de 19e eeuw.

Ook in de 20e eeuw kwamen verhalen over een organisatie die een bedreiging vormt voor de waarden van de samenleving en waarin rituelen worden ondernomen die te maken hebben met seksuele perversies, kannibalisme en kindermoord telkens terug. De grootste invloed hadden de geruchten over satanisch ritueel misbruik van kinderen in de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw, ook wel bekend onder de naam *Satanic Panic*. Duivelaanbidders in de VS zouden in het geheim kinderen op ritueel satanische wijze misbruiken en hen indoctrineren met occulte zaken. Heel recent zijn de Pizzagate geruchten waarin de Amerikaanse politieke elite wordt geassocieerd met een organisatie van satanisten die kinderen misbruiken.

Een opvallend kenmerk van deze verhalen is dat ze een beeld oproepen van een Ander die een omgekeerde versie is van alles wat de samenleving ziet als goed en gepast. Deze Ander aanbidt geen goede, liefhebbende God, maar de heer van het kwaad, Satan. De rituelen van de Ander zijn afschuwelijke spiegelbeelden van gepaste manier om God te aanbidden. En misschien nog wel het ergste: in plaats van te houden van en zorgen voor kinderen misbruikt

en doodt de Ander ze, eet hun vlees en drinkt hun bloed. De grote trekken van dit genre van verhalen over een kwaadaardige organisatie zijn wijdverspreid in huidige samenlevingen.

Voor sommigen zijn de overeenkomsten tussen verhalen over een kwaadaardige organisatie bewijs dat deze organisatie daadwerkelijk bestaat en oud en machtig is. Bij deze aanname past niet dat het steeds verschillende groepen zijn die beschuldigd worden van satanisme.

Wanneer verhalen door de eeuwen heen telkens terugkeren, kan dat betekenen dat ze een bepaalde sociaal-culturele functie vervullen in de samenleving. Een van deze functies is dat het vertellen van verhalen over een kwaadaardige groep de gezamenlijke identiteit van de eigen groep kan bekrachtigen. Het is bijvoorbeeld aangetoond dat dit soort verhalen juist populair worden in tijden dat de identiteit van een groep bedreigd wordt. Wanneer mensen voelen dat er iets mis is in de samenleving, dat er te snel te veel veranderingen zijn en wanneer ze gefrustreerd zijn over instituten en autoriteitsfiguren, komen verhalen over een kwaadaardige organisatie op. Tegenwoordig kunnen deze beschuldigingen ook niet los gezien worden van een algemeen klimaat van wantrouwen ten opzichte van overheidsinstanties, de politieke elite, en de wetenschap.

Ook op individueel niveau kunnen dit soort verhalen een functie hebben. Het zoeken naar betekenis van een negatief voorval is een *coping*-mechanisme. De duivel kan daarbij gebruikt worden als symbool voor het probleem van het kwaad. Ook de overtuiging dat een kwaadaardige organisatie bestaat die een plan heeft bij misbruik dat plaatsvindt, kan een verklaring bieden. Het misbruik krijgt hierdoor een plaats in een groter geheel, en is daarmee minder willekeurig. Dit kan een manier zijn om persoonlijk leed hanteerbaar te maken.